

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Maaseutupolitiikan neuvoston (jäljempänä MANE) sihteeristö kiittää mahdollisuudesta lausua ympäristöministeriölle luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi.

Ilmastolain tavoitteena on varmistaa, että Suomi saavuttaa hiilineutraaliuden vuonna 2035. Laissa säädetään päästövähennystavoitteet vuosille 2030 ja 2040 ja vuoden 2050 tavoitteiden osalta tavoitteet päivitetään sekä säädetään nielujen vahvistamisen tavoite. Ilmastolain suunnittelujärjestelmä laajennetaan koskemaan maankäyttösektoria. Ilmastovuosikertomusta ja ilmastopaneelia koskevaa sääntelyä täsmennetään. Ilmastolaki sääntelee ilmastopolitiikan suunnittelua, seuranta ja asettaa tavoitteet ilmastopolitiikalle. Ilmastolaki ehdotetaan annettavaksi uutena, koska käytännössä muutoksia tulisi kaikkiin voimassa olevan ilmastolain pykäliin. Kokonaisuudistuksen taustalla on pyrkimys valmistella selkeä ilmastolaki.

MANE sihteeristö pitää laissa esitettyä hiilineutraaliustavoitetta sekä päästövähennystavoitteita tarkoituksenmukaisina ja kannatettavina.

MANE sihteeristö huomioi, että lausuntopyyntöön kohteena oleva luonnos perustuu ympäristöministeriön 16.1.2020 asettaman työryhmän työhön, johon on osallistunut myös muita ministeriöitä. Yksimielistä näkemystä ilmastolain uudistamiseksi ei saavutettu työryhmän toimikauden päättyessä ja hallituksen esityksen valmistelu jatkui virkатыönä.

MANE sihteeristö näkee, että lain muotoilu antaa tarvittavaa liikkumavaraa sen toteuttamiseen. Sihteeristö korostaa tarvetta hyvän hallinnonalojen väliselle koordinaatiolle ja yhteistyön merkitystä (esim. energia- ja ilmastopolitiikka, maaseudun kehittäminen ja ilmastopolitiikka)

MANE sihteeristö pitää ehdotusta perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioimisesta ilmastolaissa kannatettavana, mutta pitää sen rajausta/tulkintaa liian suppeana. Saamelaisten oikeuksia ja lasten

ja nuorten oikeuksien toteutuminen ovat tärkeitä ja niiden lisäksi tulisi alueellisen oikeudenmukaisuuden ja ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulma huomioida (huom. esim. kaivannaistoiminta akkuminaalien osalta).

MANE sihteeristö pitää hyvänä, että lain valmistelussa on erityisesti kuultu nuoria ja, että kansalaisten näkemyksiä ilmastolain uudistukseen on kerätty monipuolisilla menetelmillä. MANE sihteeristö kuitenkin peräänkuuluttaa eri alueiden näkökulmien näkyväksi tekemistä ja korostaa tarvetta huomioida eri alueiden keskinäisriippuvuutta sekä laajempaa ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulmaa. Ilmastotoimilla ei saa kasvattaa alueellista eriarvoisuutta ja toimien tulee pystyä räätälöimään erilaisille alueille sopiviksi huomioiden erilaisten paikkojen ja alueiden tarpeet, voimavarat ja resurssit.

Maaseutualueet kattavat kansallisen kaupunki-maaseutu luokituksen mukaan 95 prosenttia Suomen pinta-alasta. Näillä alueilla asuu vakituisesti noin 28 prosenttia maan väestöstä. Osa-aikaisesti alueilla asuu noin 38 prosenttia väestöstä. Maaseutualueilla toimii noin 30 prosenttia maamme yrityksistä. Maaseutualueita on lähes jokaisessa Suomen kunnassa ja niiden toimintaympäristöt, tarpeet ja mahdollisuudet eroavat kaupunkialueiden toimintaympäristöistä, tarpeista, mahdollisuuksista. Eri alueiden näkyväksi tekeminen ilmastopolitiikassa ja sen seurannassa olisi tärkeää, sillä päätösten vaikutukset vaikuttavat eri tavalla eri alueilla. OECD painottaa, että tulevaisuuden maaseutupolitiikassa tulee huomioida keskeiset kestävä kehityksen tavoitteet, kuten ilmastonmuutoksesta aiheutuvien kielteisten vaikutusten ehkäiseminen ja lieventäminen (sopeutuminen), köyhyyden vähentäminen ja sukupuolten tasa-arvo.

Ilmastotoimien edistäminen vaatii kansalaisten hyväksyntää. MANE sihteeristö huomauttaa, että kansalaisista vain 13 prosenttia on täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että ”nykyiset ilmastonmuutokseen liittyvät politiikkatoimet kohtelevat maaseutua ja kaupunkeja tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti”; 62 prosenttia on täysin tai osittain eri mieltä väittämästä. Vain 14 prosenttia kansalaisista on täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että ”nykyiset ilmastonmuutokseen liittyvät politiikkatoimet ovat maaseudun näkökulmasta reiluja ja oikeudenmukaisia” (Maaseutubarometri 2020 –tutkimus). MANE sihteeristö korostaa tarvetta huomioida erilaisten alueiden tarpeita, voimavaroja ja mahdollisuuksia suhteessa ilmastolain tavoitteisiin ja toteutukseen. Eri (kaupunki-maaseutu) alueiden edustettavuus tulee myös huomioida ilmastopaneelin kokoonpanossa kuin mahdollisen kansalaisraadien kokoonpanossa.

MANE sihteeristö korostaa maaseutualueita näkyväksi tekevien indikaattoreiden ja paikkatiedon kehittämisen tarvetta.

MANE sihteeristö korostaa Ajassa uudistuva maaseutu – maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman laajempaa ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulmaa, joka kytkeytyy myös laajempaan oikeudenmukaisuuden näkökulmaan, jonka mukaan maaseudun asukkaiden oikeudet ja mahdollisuudet asumiseen, peruspalveluihin, toimeentuloon sekä liikkumiseen tulee turvata. Ilmastolaki tulee mahdollistaa, että Suomea kehitetään kokonaisuutena.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

MANE sihteeristö pitää hyvänä, että päästövähennystavoitteet ja hiilineutraaliustavoite arvioidaan vuonna 2025. MANE sihteeristö peräänkuuluttaa maaseutualueiden näkyväksi tekemistä arvioinnissa sekä paikkaspesifiä näkökulmaa ja tiedontuotantoa, jotta ilmastotoimien oikeudenmukaisuudesta ja reilusta siirtymästä saada tietoa erilaisilta alueilta.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämismääräys (5 §)

MANE sihteeristö näkee, että kunnallisten viranomaisten roolin ja tehtävän selkeyttäminen on tarkoituksenmukaista. Tärkeää on, ettei kunnille kohdistu liian suurta hallinnollista ja taloudellista taakkaa. Maaseutupoliittisesta näkökulmasta on keskeistä, että pykälässä korostetaan mahdollisuus huomioida paikalliset olosuhteet ilmastotoimissa.

MANE sihteeristö näkee, että luonnoksessa tulee täsmentää valtion aluehallinnon roolia ja tunnistaa paremmin alueellisten viranomaisten tehtäviä ja roolia lain vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Sopeutumistoimenpiteissä tarvitaan paikallisuuden tuntemusta ja tässä kunnilla on keskeinen rooli, mutta hallintorajat (kunta ja alue) ylittävää edistämistoimintaa tarvitaan. Maakuntien liitoilla ja ELY-keskuksilla on jo roolia ilmastolain tavoitteiden saavuttamisessa. On tärkeää hyödyntää olemassa olevia rakenteita ja erillislainsäädännössä annettuja tehtäviä. Lisäksi tulee harkita valtio-omisteisten yhtiöiden edistämismääräyksiä.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

MANE sihteeristö pitää ehdotettuja muutoksia tarpeenmukaisina.

MANE sihteeristö korostaa, että ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmä edellyttää yhteensovittamista ja koordinaatiota eri hallinnonalojen välillä ja korostaa tarvetta valtakunnalliselle koordinaatiolle sekä peräänkuuluttaa liikkumavaraa alueelliselle ja paikalliselle toimenpiteiden räätelöinnille. Tärkeää on tunnistaa ja hyödyntää olemassa olevia alueellisia organisaatioita ja suunnitelmia.

MANE sihteeristö näkee tarvetta selkeyttää suhteet maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman ja maankäytön ja kaavoituksen välillä.

MANE sihteeristö tuo esiin ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulmaa ja peräänkuuluttaa sosioekonomisten vaikutusten arvioimista myös maaseutunäkökulmasta.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

MANE huomauttaa, että tuotantoperusteinen päästölaskenta kohdentaa päästöt kuntien ja alueiden kesken tavalla, joka ei anna täysin ymmärrettävää kokonaiskuvaa päästöjen syntymisestä ja jakautumisesta eri alueiden kesken.

MANE sihteeristö korostaa, että alueiden välistä riippuvuussuhdetta olisi syytä huomioida ja näin ollen tarkemmin myös kulutusperäiset päästöt. Esimerkiksi ruoantuotantoon liittyvät päästöt tulisi tarkastella kokonaisuutena (tuotanto-kulutus), ei vain niiden kuntien ja maakuntien osalta, jotka kantavat suuremman vastuun kotimaisen ruuantuotannon ja huoltovarmuuden turvaamisesta.

MANE sihteeristö korostaa tarvetta kiinnittää erityistä huomiota ilmastopolitiikkatoimien sosiaalisiin vaikutuksiin ja erityisesti sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. MANE sihteeristö tuo esiin ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulmaa ja peräänkuuluttaa sosioekonomisten vaikutusten arvioimista myös maaseutunäkökulmasta.

MANE sihteeristö toteaa, että ilmastovuosikertomuksen tietopohja tulisi tarkemmin tehdä näkyväksi ilmastotoimet ja tulokset, esim. paikkariippumattomasti ja kaupunki-maaseutuluokituksen mukaisella jaottelulla.

MANE sihteeristö korostaa tarvetta huomioida ilmastotoimenpiteiden kokonaiskestävyys ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden / laajan ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulman sisällyttämistä seurantaan. MANE sihteeristö esittää, että ilmastovuosikertomuksessa tulisi seurata myös tuonnin hiilijalanjälkeä.

MANE sihteeristö pitää ehdotusta sopeutumissuunnitelman laatimisesta kerran vaalikaudessa tarkoituksenmukaisena.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

MANE sihteeristö pitää lakiluonnoksen saamelaiskulttuurin edistämistä käsittelevää lisäystä hyvänä ja tarkoituksenmukaisena.

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

MANE sihteeristö näkee, että Suomen ilmastopaneeli tekee arvokasta työtä ja sen toiminnan jatkuvuuden turvaaminen on tarkoituksenmukaista. MANE sihteeristö kuitenkin huomauttaa tarpeesta lisätä yhteiskunnallisen maaseututkimuksen ja tiedon tunnistamista myös ilmastopaneelin työssä.

MANE sihteeristö painottaa, että Suomen ilmastopaneelin jäsenten valinnassa myös alueellisen näkökulman huomioimista, jonka tulisi olla vastaavasti tasapainossa kuin eri tieteiden alat.

Muutoksenhaku (22 §)

MANE sihteeristö pitää hyvänä, että mahdollisuus hakea muutoksia ilmastolain mukaisiin päätöksiin, on kirjattuna lakiin, mutta peräänkuuluttaa tarkempaa tietoa kansalaistoimijoille heidän tosiasiallisista mahdollisuuksista valittaa valtioneuvoston päätöksestä. Muutoksenhaku tulee olla mahdollista kaikille toimijoille.

Esityksen vaikutukset

Suomen pinta-alasta 95 prosenttia on maaseutua ja 68 prosenttia harvaan asuttua maaseutua. Kansallinen kaupunki-maaseutu-luokitus jakaa Suomen alueet kolmeen kaupunki ja neljään

maaseutualueeseen. On tärkeää, että kaupunki-maaseutu-luokituksen mukaisen jaottelun pystytään huomioimaan myös ilmastopolitiikan suunnittelussa, toteutuksessa ja seurannassa. Harvaan asuttua aluetta on yli 200 Suomen kunnassa ja maaseutua miltei jokaisessa kunnassa. Ilmastopoliittiset toimet vaikuttavat ja saavuttavat eri alueilla eri tavalla.

Muita huomioita

Hyvän maaseutupolitiikan tekeminen edellyttää maaseudun monimuotoisuuden tunnistamista – myös ilmastopolitiikan osalta. Suomalainen maaseutu on mosaiikki erilaisia alueita, paikkoja, ympäristöjä, yhteisöjä ja ihmisiä. Tällä hetkellä vahva kokemus on, että ilmastotoimet kohtelevat maaseutualueita eriarvoisesti (Maaseutubarometri 2020). Tämä edellyttää toimenpiteiden alueellista räätälöintiä ja viestinnällisiä tiedon tuotantoon ja osallisuuteen liittyviä toimia. Maaseutualueiden tarpeet, voimavarat ja mahdollisuudet tulee tehdä näkyväksi ilmastopolitiikassa.

MANE sihteeristö toteaa, että myös esim. julkisilla hankinnoilla on keskeinen merkitys ilmastotavoitteiden kuin myös kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa. Hankinnoissa voidaan käyttää valintaperusteita tai ehtoja, jotka tukevat ympäristön ja ilmaston kannalta kestäviä valintoja sekä huomioivat vastuullisia tuotanto- ja toimintatapoja, jotka vahvistavat paikallista ja alueellista elinvoimaa.

MANE sihteeristö toteaa, että maaseuduilla, etenkin harvaan asutulla maaseudulla, etäisyydet ovat pitkiä, eikä julkista liikennettä juuri enää ole. Liikenteen päästövähennysoimissa onkin huomioitava maaseutualueiden tosiasialliset liikkumismahdollisuudet sekä alueelliset ja sosiaaliset vaikutukset. Tärkeää on, ettei toimista koidu kenellekään kohtuutonta haittaa. Yksityisautoilu on käytännössä välttämätön ja usein ainoa kulkemismahdollisuus maaseudulla. Siksi liikenteen ilmastotavoitteiden toteutumiseksi myös maaseudun henkilöautoilun siirtymistä vähäpäästöisempiin ajoneuvoihin ja käyttövoimiin (myös biokaasu) on mahdollistettava. Toimenpiteissä on huomioitava kotitalouksien maksukyky, lataus- ja tankkauspaikkojen kattavuus sekä tuettavien ajoneuvojen soveltuvuus erilaisiin suomalaisiin ilmasto-olosuhteisiin ja toimintaympäristöihin.

Husberg Antonia

Maaseutupolitiikan neuvoston sihteeristö - Antonia Husberg